

Nr 46

Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., dels o c k motioner om översyn av bestämmelserna om telefonavlyssning.

Genom en den 20 mars 1970 dagtecknad proposition, nr 100, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om fortsatt giltighet av lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål

Härigenom förordnas, att lagen (1952: 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål, vilken enligt lag (1968: 43) gäller till utgången av juni 1970, skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1972.

Genom en den 17 april 1970 dagtecknad proposition, nr 127, har Kungl. Maj:t, under återopande av propositionen bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att antaga följande

Förslag

till

Lag

om fortsatt giltighet av lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m.

Härigenom förordnas, att lagen (1969: 36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m., vilken lag gäller till utgången av juni 1970, skall äga fortsatt giltighet till utgången av juni 1971.

I de vid riksdagens början väckta likalydande motionerna I: 232 av herr *Björk* och II: 271 av herr *Bergman* hemställs att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla dels om en fullständig översyn av gällande bestämmelser i fråga om polisens befogenheter att tillämpa hemlig telefonavlyssning, dels om förslag till former för parlamentarisk insyn och kontroll i fråga om polisens tillämpning av gällande bestämmelser om hemlig telefonavlyssning.

Redogörelse för innehållet i motionerna, vilka remissbehandlats, lämnas nedan på s. 4—5.

I det följande lämnas en redogörelse för gällande bestämmelser rörande telefonavlyssning, m. m., för innehållet i motionerna samt för remissyttrandena däröver. Därjämte återges departementschefens allmänna motivering i propositionen nr 127.

Lagrådet har lämnat de i propositionerna framlagda förslagen utan erinran.

Gällande bestämmelser m. m.

Ingrepp i telefonhemligheten får f. n. företas i mycket begränsad utsträckning. Gällande bestämmelser i ämnet finns i 27 kap. 16 § rättegångsbalken (RB), i 5 § lagen den 21 mars 1952 (nr 98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt i lagen (1969:36) om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott m. m. (telefonavlyssningslagen).

Enligt 27 kap. 16 § RB får avhörande av telefonsamtal medges endast när någon kan skäligen misstänkas för brott, för vilket inte är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Sådant tillstånd får meddelas endast av rätten på yrkande av undersökningsledaren eller åklagaren. Som förutsättning gäller att åtgärden skall vara av synnerlig betydelse för utredningen. Beslutet får avse samtal till och från telefonapparat, som innehas av den misstänkte eller kan antas komma att begagnas av honom. Tillståndet skall meddelas att gälla viss tid, högst en vecka, från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare. Beträffande granskning av uppteckning som gjorts när samtal avlyssnats skall vad som föreskrivs i 27 kap. 12 § RB om undersökning och granskning av enskild handling äga tillämpning. Hänvisningen innebär bl. a. att uppteckningen inte får närmare undersökas av annan än rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Dock får sakkunnig eller annan som anlitas för eller hörs under utredningen granska uppteckningen efter anvisning av rätten, undersökningsledaren eller åklagaren. Av 27 kap. 16 § RB följer slutligen att, i den mån uppteckningen innehåller något som inte är av betydelse för utredningen, skall den efter granskningen omedelbart förstöras.

1952 års tvångsmedelslag är tillämplig endast när fråga är om vissa brott mot rikets säkerhet m. m. Bestämmelserna i 5 § om telefonkontroll bygger på RB:s bestämmelser i ämnet men går avsevärt längre än dessa. I paragrafens första stycke föreskrivs att tillstånd enligt 27 kap. 16 § RB kan meddelas trots att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Enligt andra stycket kan rätten meddela tillstånd till att telefonsamtal inställs eller fördröjs, till att telefonapparat avstängs för samtal och till att uppgift lämnas om samtal, som expedierats eller beställts till eller från telefonapparat. Giltighetstiden för tillstånd till nu nämnda åtgärder kan bestämmas till högst en månad. Kan det befaras att inhämtande av rättens tillstånd skulle medföra sådan tidsutdräkt eller annan olägenhet, som är av väsentlig betydelse för utredningen, kan förordnande om åtgärden meddelas av undersökningsledaren eller åklagaren. Lagen är tidsbegränsad. Dess giltighetstid har successivt förlängts, senast för tiden t. o. m. den 30 juni 1970 genom lag den 23 februari 1968 (nr 48).

Telefonavlyssningslagen innebär att bestämmelserna i 27 kap. 16 § RB äger motsvarande tillämpning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling om smugglingen gällt narkotika som avses i narkotikaförordningen (1962:704), trots att för brottet är stadgat lindrigare straff än fängelse i två år. Giltighetstiden för tillstånd till avlyssning får dock bestämmas till högst en månad från den dag då tillståndet delgavs telefonanstaltens föreståndare.

I samband med att telefonavlyssningslagen antogs, skärptes straffen för grovt narkotikabrott och grov varusmuggling som gällt narkotika till maximum sex och minimum ett års fängelse.

Vid telefonavlyssningslagens tillkomst uttalade *föredragande departementschefen* (prop. 1969:5) bl. a. följande. Telefonavlyssning utgör ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och bör därför användas ytterligt restriktivt. Telefonavlyssning som ett medel för att skaffa bindande bevisning mot de grövsta profitörerna inom narkotikabranschen är emellertid inte oförenlig med denna inställning. Det är i praktiken inte fråga om någon stor grupp av misstänkta som skulle bli föremål för telefonavlyssning. Det rör sig om personer som misstänks för att ha gjort sig skyldiga till brott som i fråga om samhällsfarlighet och hänsynslöshet är jämförliga med andra brott beträffande vilka telefonavlyssning redan nu är tillåten. Den utbredning och förgrovning av narkotikabrottsligheten som skett och som motiveerar en straffskärpning gör det också angeläget att polisen får tillgång till sådana spaningsåtgärder att de grövsta brottslingarna kan avslöjas. Lagen bör göras tidsbegränsad så att riksdagen inom relativt kort tid får tillfälle att pröva dess verkningar.

Första lagutskottet anförde i sitt utlåtande över propositionen (nr 16) att utskottet delar departementschefens uppfattning att ett så allvarligt ingrepp i

den personliga integriteten som telefonavlyssning bör användas ytterligt restriktivt och tillgripas endast när tungt vägande skäl föreligger och då kringgärdas med betryggande rättssäkerhetsgarantier. Enligt utskottets mening är situationen sådan att enskilda intressen i viss utsträckning bör få vika inför nödvändigheten av att polisens spaningsarbete blir så effektivt som möjligt. Det krav på stränga regler till skydd för rättssäkerheten, som måste uppställas vid ingrepp i telefonhemligheten, kan enligt utskottet uppfyllas på ett tillfredsställande sätt genom den föreslagna lagens uttryckliga anknytning till 27 kap. 16 § RB. Utskottet anförde vidare att en betydelsefull rättssäkerhetsgaranti ligger däri att på grund av lagens tidsbegränsning redan kommande års riksdag får tillfälle att pröva lagens verkningar om fråga uppkommer om förlängning av giltighetstiden. I sådant fall synes det erforderligt att i propositionen lämnas en redogörelse för de erfarenheter som vunnits av lagens tillämpning, bl. a. huruvida den avsedda effekten nåtts.

Utöver vad ovan upplagits rörande telefonavlyssning ger 1952 års tvångsmedelslag möjlighet att vid brott mot rikets säkerhet förlänga den eljest stadgade maximala anhållningstiden. Lagen kompletterar också på vissa punkter rättegångsbalkens bestämmelser om beslag. Beslut om förlängning av anhållningstiden meddelas av justitiekanslern. I övrigt är tillämpningen av de särskilda bestämmelserna underkastad domstols kontroll.

Motionerna

I motionerna anför bl. a. följande.

Lagstiftningen om hemlig telefonavlyssning är svåröverskådlig och oklar. Den särskilda tvångsmedelslagen har temporär karaktär men prolongeras varje år. Förslag om förlängning av den särskilda lagen om telefonavlyssning vid narkotikabrott har signalerats. Det skulle finnas skäl att före varje ändring av gällande bestämmelser på detta område företaga en fullständig översyn av hela området.

I två avseenden har det visat sig finnas behov av parlamentarisk insyn och kontroll i fråga om polisens användning av hemlig avlyssning. Den parlamentariska nämnden i Wennerström-affären fann anledning att granska den praktiska tillämpningen av 1952 års lag när det gällde telefonkontroll. De parlamentariska ledamöterna i rikspolisstyrelsen har insyn i den särskilda polisverksamheten och torde därigenom i efterhand få kännedom om beslut om telefonavlyssning.

I samband med behandlingen av den särskilda lagen om telefonavlyssning vid narkotikabrott uttalade första lagutskottet att ett så allvarligt ingrepp i den personliga integriteten som telefonavlyssning bör användas ytterligt restriktivt. Metoden bör med andra ord tillgripas endast när tungt vägande skäl föreligger. Som villkor för lagens förlängning förutsatte utskottet att riksdagen skulle erhålla en redovisning för de erfarenheter som vunnits genom lagens tillämpning.

Det statsråd, som varit särskilt engagerat i lagens utformning, har lämnat riksdagen en kortfattad redovisning av lagens effekter. Det torde kunna förutsättas att ett förslag om förlängning av lagen åtföljes av en mera inträngande analys.

De reservationer, som första lagutskottet gett uttryck åt, synes vara tillämpliga i fråga om alla de fall, då hemlig telefonavlyssning tillgripes av polismyndigheterna efter domstols medgivande. Om parlamentarisk insyn och kontroll befunits angelägen i vissa fall av telefonavlyssning, föreligger ungefär lika starka skäl för en sådan insyn och kontroll i samtliga de fall, då telefonavlyssning enligt gällande bestämmelser kan förekomma. En sådan insyn bör kunna anordnas utan att polisverksamheten ytterligare kompliceras eller angelägna sekretesskrav eftersättes. Den kan ta formen av redovisningar i efterhand med bevarande av diskretion i personfrågor. Vilket parlamentariskt organ som bör erhålla insyn kan närmare övervägas. En dylik insyn torde underlätta en precisering av gränserna för polisens nödvändiga befogenheter på detta område.

Remissyttranden över motionerna

Utskottet har inhämtat yttrande över motionerna från justitiekanslern, riksåklagaren, rikspolisstyrelsen och Stockholms rådhusrätt. Därjämte har Sveriges advokatsamfund beretts tillfälle inkomma med yttrande.

Beträffande yrkandet om en fullständig översyn av reglerna om telefonavlyssning uttalar sig samtliga remissorgan i avstyrkande riktning. Det samma gäller med ett undantag beträffande yrkandet om förslaget till former för parlamentarisk insyn och kontroll i fråga om polisens tillämpning av bestämmelserna om telefonavlyssning. Undantaget avser Advokatsamfundet som tillstyrker motionerna i denna del under viss förutsättning.

Yrkandet om översyn av reglerna om telefonavlyssning

Justitiekanslern (JK) framhåller att det givetvis är av vikt att tillvarata alla möjligheter att ytterligare öka den enskilde medborgarens integritetsskydd på förevarande område. Motionärernas förslag om en fullständig översyn av bestämmelserna om telefonavlyssning, vilka nu är upptagna i tre olika författningar, synes därför förtjäna beaktande.

Vad angår formen för den översyn som avses i motionerna erinrar JK om att chefen för justitiedepartementet 1966 tillkallade sakkunniga (integritetsskyddskommittén) för att utreda frågor om förstärkt integritetsskydd på personrättens område. Kommittén har enligt sina direktiv att söka komplettera reglerna om telefonavlyssning med regler om användningen i brottbekämpande syfte av den nyaste transistor- och fototekniska övervakningsapparaturen, därvid kommittén enligt direktiven bör beakta att en övervakning med dolda mikrofoner och annan liknande utrustning bör kringgärdas med lika starka rättssäkerhetsgarantier som telefonavlyssning. Oavsett vilken ställning kommittén kan tänkas ta till en sådan komplettering synes det

JK naturligt att kommittén vid sina överväganden kommer att uppta till prövning de garantier för den enskildes rättsskydd som är erforderliga i förevarande sammanhang. På grund härav anser JK att den i motionerna yrkade översynen bör anstå i avbidan på kommitténs överväganden härutinnan.

Riksåklagaren (RÅ) uttalar bl. a. att bestämmelserna om telefonavlyssning är utformade på ett enhetligt sätt och inte kan anses oklara till sin innebörd. Något behov av att samla ifrågavarande stadganden i en författning synes inte finnas utan det torde tvärtom vara ändamålsenligt att med bibehållande av de allmänna reglerna om telefonavlyssning i rättegångsbalken även framgent låta därifrån avvikande bestämmelser, avsedda enbart för vissa sorters mål, ingå i specialförfattningar.

RÅ framhåller vidare att möjlighet att använda telefonavlyssning är ett tvångsmedel som på ett allvarligt sätt ingriper i den enskildes privatliv. Avlyssning sker inte bara av uttalanden som görs av den misstänkte utan också av personer i hans omgivning eller av helt utomstående. Lagstiftningen om telefonavlyssning är därför med rätta mycket restriktiv och det är självfallet ett viktigt samhällsintresse att reglerna inte missbrukas.

Under hänvisning till vissa statistiska uppgifter, vilka redovisas i departementschefens nedan återgivna uttalande i proposition nr 127, anför RÅ att möjligheten att använda telefonavlyssning vid förundersökning rörande allvarliga brott, där andra spaningsmetoder givit negativt resultat, har visat sig vara av väsentlig betydelse. Detta gäller inte minst vid utredning av grövre narkotikabrott. De stränga förutsättningar som stadgats för tvångsmedlets tillämpning och den restriktivitet med vilken det använts i praxis synes motsvara berättigade anspråk på rättssäkerhet för den enskilde. Någon översyn av gällande bestämmelser är därför enligt min mening inte påkallad.

Även *rikspolisstyrelsen* framhåller att tillämpningen av lagstiftningen om telefonavlyssning är ytterligt restriktiv. De allmänna bestämmelserna i RB har såvitt rikspolisstyrelsen kunnat finna tillämpats två eller tre gånger i mordfall. Lagstiftningen kan knappast anses "svåröverskådlig eller oklar", i varje fall inte i jämförelse med annan lagstiftning angående rättegångsförfarandet.

Styrelsen påpekar också att genom att tvångsmedelslagen och telefonavlyssningslagen är temporära det efter utgången av varje period förekommer en ingående prövning, huruvida skäl finns att förlänga lagstiftningen. Häri genom sker en kontinuerlig bedömning av behovet och en kontroll av tillämpningen. Enligt styrelsens uppfattning är detta en fördel. Styrelsen anser därför att det inte finns skäl för någon annan översyn eller prövning av gällande bestämmelser än den som sker i samband med prövningen av frågan om lagstiftningen bör förlängas eller ej.

Inte heller *Stockholms rådhusrätt* anser att lagstiftningen om telefonavlyssning är svåröverskådlig och oklar. Från lagstiftningsteknisk synpunkt är det enligt rådhusrätten att föredraga att ingrepp i telefonhemligheten regleras genom fristående lagar vad gäller brotten mot rikets säkerhet och narkotikabrotten. De allmänna bestämmelserna behöver därigenom inte tyngas med detaljerade regler för speciella typer av brottslighet. Det torde enligt rådhusrätten utan vidare kunna sägas, att den begränsade giltigheten av speciallagstiftningen är en fördel från rättssäkerhetssynpunkt. Frågan om förlängning av de fristående lagarnas giltighet påverkar inte den allmänna regleringen i ämnet.

Liknande synpunkter anförs av *Sveriges advokatsamfund*, som uttryckligen avstyrker motionerna i denna del.

Yrkandet om förslag till former för parlamentarisk insyn och kontroll

JK påpekar att lekmannarepresentanterna i rikspolisstyrelsen har möjlighet till insyn och kontroll i fråga om den telefonavlyssning som förekommer i den av styrelsen, med stöd av 4 § i dess instruktion, ledda särskilda polisverksamheten för hindrande och uppdagande av brott mot rikets säkerhet m. m. Enahanda möjlighet står lekmannarepresentanterna till buds beträffande telefonavlyssning som äger rum till uppdagande av sådan illegal narkotikahandling som avses i samma paragraf. I andra fall än de nu nämnda torde enligt *JK* telefonavlyssning sällan förekomma. Behovet av ytterligare parlamentarisk insyn och kontroll på ifrågavarande område förefaller därför vara ringa. *JK* anför i detta sammanhang att han följer tillämpningen av den gällande lagstiftningen om telefonavlyssning med särskild uppmärksamhet. Med hänsyn till vad sålunda anförts och då frågan om skapande av förslag till former för parlamentarisk insyn och kontroll i förevarande avseende hör naturligt samman med den ovan behandlade översynen anser *JK* att integritetsskyddskommitténs ställningstagande i allt fall bör avvaktas jämväl i denna del innan man lägger fram förslag som nu avses.

RÅ framhåller att polisens befattning med telefonavlyssning inskränker sig till verkställighet av beslut om sådan avlyssning som på begäran av åklagare fattats av domstol. Anledning att underkasta polisens användning av telefonavlyssning annan parlamentarisk insyn och kontroll än den som redan finns föreligger därför knappast. *RÅ* uttalar vidare att förutsättningarna för att domstol skall meddela tillstånd till telefonavlyssning är mycket stränga. Det är även sörjt för att åklagarnas praxis i fråga om begäran av sådant tillstånd skall vara restriktiv. Sålunda bör enligt riksåklagarens cirkulär C 56 distriktsåklagare som överväger att begära tillstånd till telefonavlyssning rådgöra med vederbörande statsåklagare.

Rikspolisstyrelsen framhåller att de parlamentariska ledamöterna i rikspolisstyrelsen har full insyn i hela polisens verksamhet, självfallet jämväl såvitt angår tillämpningen av lagstiftningen om telefonavlyssning.

Styrelsen nämner också att det efter telefonavlyssningslagens tillkomst vid praktiskt taget varje sammanträde med de parlamentariska ledamöterna har lämnats ingående redovisning över utvecklingen beträffande den grova narkotikabrottsligheten och tillämpningen av lagen. Slutligen påpekas att lagstiftningen rörande telefonavlyssning står under tillsyn även av JK och JO.

Stockholms rådhusrätt uttalar att den vid tillämpning av bestämmelserna om telefonavlyssning i vad det krävs domstols medverkan har bibringats den uppfattningen, att ärendena av polisen har behandlats med stor omsorg. Rådhusrätten finner inte skäl att i och för sig motsätta sig en parlamentarisk kontroll om den därmed förenade insynen kan ske på ett från sekretesssynpunkt betryggande sätt. Emellertid utövar domstolarna, som enligt lagstiftningen ytterst har att svara för rättssäkerheten när en aktuell spaningsåtgärd kommer i fråga, redan kontroll i en omfattning som rådhusrätten anser tillräcklig. Skulle ytterligare kontroll anses önskvärd, bör den enligt rådhusrätten kunna ske genom att främst justitieombudsmannen ägnar frågan särskild uppmärksamhet.

Advokatsamfundet anser att en parlamentarisk insyn och kontroll i fråga om polisens användning av hemlig avlyssning kan vara motiverad, därest tillräckliga garantier kan ges för att de former under vilka en sådan insyn skall äga rum inte försvårar polisens arbete. Med nu anförd reservation tillstyrker samfundet motionen i denna del.

Departementschefen (i proposition nr 127)

Riktlinjer för att bekämpa den illegala narkotikahanteringen och narkotikamissbruket antogs av riksdagen våren 1968. I enlighet med ett tiopunktsprogram som fastställdes av Kungl. Maj:t i december 1968 har en omfattande aktion bedrivits mot narkotikahanteringen och narkotikamissbruket.aktionen innefattar bl. a. utvidgad upplysningsverksamhet, förstärkta vårdinsatser och en kraftansamling av polisens och tullens resurser med inriktning på att uppdaga narkotikabrott.

Som ett särskilt medel i kampen mot narkotikamissbruket antog riksdagen förra året telefonavlyssningslagen, som medger att telefonavlyssning används under förundersökning när det finns skäligen misstanke mot någon för grovt narkotikabrott eller grov varusmuggling som avsett narkotika. Lagens giltighetstid begränsades till utgången av juni 1970.

Av den redogörelse som rikspolisstyrelsen nu har lämnat framgår, att dom-

stol har meddelat tillstånd till telefonavlyssning i 23 ärenden. Inte i något fall har åklagares framställning lämnats utan bifall. 20 av ärendena har omfattat en person, två ärenden har omfattat två personer och ett ärende fyra personer. Sammanlagda antalet personer som har berörts av tillstånd till telefonavlyssning är alltså 28. Genomsnittstiden för avlyssningen uppgår till en à två månader. Rikspolisstyrelsen uppger att avlyssningen i 15 av 19 avslutade ärenden har lett till spaningsresultat som har haft helt avgörande betydelse för utredningen. I två ärenden framkom uppgifter om att illegal narkotikahandel pågått, men på grund av bristande bevis ledde ärendena inte till åtal. I återstående två ärenden framkom under avlyssningen inte något som tydde på narkotikabrott. I annat sammanhang har misstanken i ett av dessa ärenden visat sig befogad. Av 19 avslutade ärenden har sålunda endast ett ärende inte lett till verifiering i någon form av de misstankar som legat till grund för domstolens beslut om avlyssning. Av redogörelsen framgår vidare att ett 80-tal personer dömts eller på annat sätt lagförts för grova narkotikabrott i samband med utredningarna i 15 av ärendena. Ett tiotal personer är häktade i sin frånvaro. Mer än 200 kg cannabisharts, ett tiotal kg råopium, åtskilliga tusen doser LSD samt centralstimulantia motsvarande minst en miljon tabletter kan bevisligen härledas till dem som dömts eller häktats i 15 av ärendena.

När det gäller det nuvarande läget på narkotikafronten konstaterar rikspolisstyrelsen att det torde råda brist på vissa slag av narkotika — främst centralstimulerande medel — att efterfrågan alltjämt är stor och priserna höga. En rad smugglings- och försäljningsorganisationer har avslöjats under föregående år och polisen har kännedom om ytterligare sådana organisationer som opererar i Sverige. Verksamheten är mycket välorganiserad och svåråtkomlig. Narkotikahandeln är en organiserad brottslighet av internationellt slag.

Enligt rikspolisstyrelsen äger en förskjutning rum bland cannabismissbrukarna till betydligt farligare preparat som LSD. Vissa iakttagelser tyder även på att heroin börjar vinna insteg i Sverige. Rikspolisstyrelsen understryker därför att polisens aktion mot narkotikabrottslighet måste fortsätta med all kraft.

Samtliga remissinstanser har tillstyrkt en förlängning av lagens giltighetstid. Under remissbehandlingen har allmänt framhållits att telefonavlyssning är ett allvarligt ingrepp i den personliga integriteten men att rikspolisstyrelsens redogörelse visar att spaningsmetoden använts restriktivt.

Enligt en av RÅ sammanställd statistisk redogörelse över domar i narkotikamål under år 1969 framgår att antalet personer dömda enligt narkotikastrafflagen under de fyra kvartalen 1969 var 890, 853, 612 resp. 575, eller sammanlagt 2 930. Antalet personer dömda för grovt narkotikabrott var under samma tidsperioder 114, 88, 86 resp. 90, eller sammanlagt 378.

För egen del har jag samma grundinställning till telefonavlyssning som

min företrädare gav uttryck åt vid telefonavlyssningslagens tillkomst. Denna metod för brottsspaning måste även enligt min mening utnyttjas med stor restriktivitet.

Vad rikspolisstyrelsen anfört sammanställt med RÅ:s uppgifter visar att möjligheten till telefonavlyssning använts restriktivt och med urskillning. Det sätt på vilket telefonavlyssningslagen tillämpats under det gångna året står därför enligt min mening i överensstämmelse med de uttalanden som gjordes vid lagens tillkomst.

Av rikspolisstyrelsens framställning framgår att rikspolischefen i detalj följt tillämpningen av lagen i den formen att varje ärende rörande ifrågasatt telefonavlyssning anmälts för rikspolischefen samt att de parlamentariska ledamöterna i rikspolisstyrelsen lämnats en fortlöpande, ingående redovisning för utvecklingen av den grova narkotikabrottsligheten och tillämpningen av telefonavlyssningslagen. Enligt min mening är detta tillvägagångssätt lämpligt. Det förstärker lagens garantier för att telefonavlyssning inte används på sådant sätt att rättssäkerheten blir åsidosatt.

När det gäller det aktuella läget på narkotikamarknaden visar rikspolisstyrelsens redogörelse att narkotikahanteringen alltmer utvecklats mot organiserad brottslighet av internationellt slag. Som rikspolisstyrelsen har framhållit är det inte möjligt att under sådana förhållanden med enbart konventionella spaningsmetoder behålla kontrollen över den grova illegala narkotikahanteringen. Effektiviteten i polisens ansträngningar att komma åt finansierarna och de största langarna får inte äventyras. Erfarenheterna från det gångna året ger enligt min mening belägg för att kraftansamlingen har gett resultat och att inte minst telefonavlyssningen bidragit till att en rad organiserade smugglings- och försäljningsligor kunnat avslöjas. Telefonavlyssningslagens giltighetstid bör därför förlängas. Giltighetstiden bör tills vidare bestämmas till utgången av juni 1971.

Utskottet

I detta utlåtande behandlar utskottet olika frågor rörande användandet av tvångsmedel i brottmål. Spörsmålen har aktualiserats genom två likalydande motioner, I: 232 och II: 271, som väckts vid riksdagens början, samt genom två propositioner, nr 100 och nr 127.

I motionerna anhålles dels om en fullständig översyn av gällande bestämmelser angående polisens befogenheter att tillämpa hemlig telefonavlyssning, dels om förslag till former för parlamentarisk insyn och kontroll i fråga om polisens tillämpning av gällande bestämmelser om hemlig telefonavlyssning. Som skäl för yrkandena anför motionärerna att lagstiftningen om hemlig telefonavlyssning är svåröverskådlig och oklar samt att den insyn och kontroll som riksdagen ansett motiverad då det gäller telefonavlyssning vid

förundersökning angående grovt narkotikabrott är lika motiverad i alla andra fall då telefonavlyssning kan förekomma.

I propositionen nr 100 föreslås att 1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål erhåller fortsatt giltighet under ytterligare två år eller t. o. m. den 30 juni 1972.

I propositionen nr 127 föreslås att 1969 års lag om telefonavlyssning vid förundersökning angående grovt narkotikabrott, telefonavlyssningslagen, skall få fortsatt giltighet till utgången av juni 1971.

Som framgår av redogörelsen ovan återfinns gällande regler om telefonavlyssning i 27 kap. 16 § rättegångsbalken, i 5 och 6 §§ nyssnämnda lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål samt i telefonavlyssningslagen. Telefonavlyssning har enligt dessa regler kringgårdats med starka rättssäkerhetsgarantier; den kan i princip endast förekomma efter tillstånd av domstol. Reglerna är vidare utformade på ett enhetligt sätt och kan — som framhålles i flertalet remissyttranden över motionerna — knappast anses svåröverskådliga eller oklara till sin innebörd. Något behov av att samla ifrågavarande stadganden i endast en författning synes inte föreligga. Tvärtom torde det vara till fördel att de allmänna bestämmelserna i rättegångsbalken inte tyngs med detaljerade regler för speciella typer av brottslighet. Den nuvarande konstruktionen med en tidsbegränsad giltighet av specialbestämmelserna har också den fördelen att det vid utgången av varje period sker en kontroll av tillämpningen och en bedömning om det finns behov att förlänga lagstiftningen.

Mot nu angiven bakgrund finns det, som flertalet remissorgan uttalar, föga utrymme för bifall till motionärernas yrkande om en fullständig översyn av bestämmelserna om telefonavlyssning. Telefonavlyssning är emellertid ett utomordentligt allvarligt ingrepp i den personliga integriteten och alla möjligheter att stärka skyddet för den enskilde medborgaren härvidlag bör tillvaratas. För närvarande utreder integritetsskyddskommittén frågor rörande ett förstärkt integritetsskydd på personrättens område, vilka nära berör de spörsmål som behandlas i motionerna. Ställningstagandet till en utredning i enlighet med motionärernas önskemål bör därför anstå i avvaktan på resultatet av utredningens arbete.

Vad härefter gäller motionärernas yrkande om parlamentarisk insyn och kontroll bör beaktas att lekmanrepresentanterna i rikspolisstyrelsen har möjligheter till insyn i all polisverksamhet och därigenom också i polisens befattning med ärenden rörande telefonavlyssning. Av rikspolisstyrelsens remissyttrande framgår också att ledamöterna fortlöpande orienterats om i vilken utsträckning och på vilket sätt telefonavlyssningslagen utnyttjats. Tillämpningen av denna lag och övriga bestämmelser om telefonavlyssning står under tillsyn även av justitiekanslern och riksdagens justitieombudsmän. Något ytterligare behov av insyn torde, som flertalet remissorgan funnit, knappast föreligga.

På grund av det anförda bör motionerna I: 232 och II: 271 inte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I överensstämmelse med departementschefens uttalande i proposition nr 100 anser utskottet att 1952 års lag med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål alltjämt behövs. Lagens giltighetstid bör därför förlängas i enlighet med vad som föreslås i propositionen eller således t. o. m. den 30 juni 1972.

Vad slutligen gäller 1969 års telefonavlyssningslag ser utskottet med tillfredsställelse att propositionen innehåller en utförlig redogörelse för de erfarenheter som vunnits av lagens tillämpning. Redogörelsen visar enligt utskottets mening att möjligheten till telefonavlyssning enligt lagen använts med den restriktivitet som förutsattes vid dess tillkomst. Lagen har visat sig vara av väsentlig betydelse i kampen mot den grova narkotikabrottsligheten. Utskottet tillstyrker därför att lagens giltighetstid förlängs med ett år. Om Kungl. Maj:t finner det erforderligt att begära ytterligare förlängning av giltighetstiden, bör riksdagen ges en redogörelse för den fortsatta tillämpningen av lagen på samma sätt som årets riksdag informerats om tillämpningen under lagens första giltighetsår. En sådan information synes utskottet värdefull och ägnad att förstärka garantierna för att telefonavlyssning inte används på sådant sätt att rättssäkerheten blir åsidosatt.

Utskottet hemställer,

- A. att riksdagen bifaller propositionen nr 100;
- B. att riksdagen bifaller propositionen nr 127;
- C. att motionerna I: 232 och II: 271 icke föranleder någon riksdagens åtgärd.

Stockholm den 20 maj 1970

På första lagutskottets vägnar:

ERIK ALEXANDERSON

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Alexanderson (fp), Erik Svedberg (s), fröken Mattson (s), herrar Svanström (cp), Hedlund (s)*, Lidgard (m)*, fru Lilly Ohlsson (s)* och herr Hans Petersson (fp);

från a n d r a kammaren: fru Löfqvist (s), fröken Bergegren (s), herrar Martinsson (s)*, Dockered (cp), Jönsson i Malmö (s), Oskarson (m), fru Anér (fp) och fru Jonäng (cp)*.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.